

**GREGOR JOHANN
MENDEL**

1822 – 1884

Objevitel zákonů dědičnosti

Gregor Johann Mendel a jeho rodiště Hynčice na Kravařsku

Bernhard Josko

Jižně od městečka Odry leží podél silnice obce Hynčice (*nem. Heinzendorf*), Horní Vrážné (*nem. Klein Petersdorf*) a Dolní Vrážné (*nem. Groß Petersdorf*), které se řadí jedna za druhou podél Vráženského potoka (*nem. Roßbach*) před jeho vtokem do Odry. Obce Hynčice a Horní Vrážné, kdysi součást

Domov Gregora Mendela, včetně tehdejších německých místopisných názvů

oderského panství, leží ve Slezsku – přesněji v Rakouském Slezsku, tedy v té části Slezska, která po slezských válkách zůstala habsburské monarchii – zatímco Dolní Vrážné, patřící k panství Jeseník nad Odrou (*nem. Deutsch Jaßnik*), leží na moravském území. Tyto tři obce dohromady tvořily farnost se sídlem v Dolní Vrážné.

U příležitosti 50. výročí úmrtí Gregora Johanna Mendela popsal jeho pravuk Ferdinand Schwirtlich v roce 1934 tuto oblast takto: „*Tam, kde do srdce Kravařska shlížejí lesnaté svahy Veselí, hory Pohoř a hradu Starý Jičín, na jehož úpatí se rozkládá oderské město Odry, Nový Jičín a bohaté zemědělské obce Mankovice, Jeseník nad Odrou a Belotín, leží v západním podhůří, nedaleko geograficky podivného bodu, evropského rozvodí a "železné brány", Mendelovy německé rodné obce Hynčice u Oder ve Slezsku.*“

V této vesnici se narodil Johann Mendel – druhé jméno Gregor dostal až po vstupu do augustiniánského řádu – jako druhé dítě sedláka Antona Mendela a jeho ženy Rosiny rozené Schwirtlichové. V křestní matrice je uvedeno datum narození a křtu 20. července 1822, ale jeho rodina slavila narozeniny vždy 22. července, jak nám sdělili jeho synovci. Které je skutečné datum narození – o tom se hodně spekulovalo – už nelze s jistotou říci. Zajímavé je, že na pamětní desce na kostele v Groß Petersdorfu je jako den jeho křtu uveden 22. červenec, ačkoli v matrice této farnosti je jasně uveden 20. červenec.

Farní kostel v Dolním Vrážném

Pamětní deska na kostele

Abychom lépe pochopili kořeny zájmu Johanna Mendela o rostliny a jejich množení, musíme se vrátit o kousek zpět a podívat se nejprve do 15 km vzdáleného Kuninu (*nem. Kunewald*). Na hradě Kunin žila Marie Walburga hraběnka Truchsess-Waldburg-Zeil, kterou místní obyvatelé znali zkráceně jako hraběnkou Truchsess. Kromě jiných nemovitostí vlastnila spolu s Dolní Vrážnou také panství Jeseník nad Odrou. Hraběnka byla na Kravařsku filantropkou a udělala mnoho pro mládež a její vzdělávání. Za tímto účelem hledala inspiraci a rady u předních pedagogů své doby –

mimo jiné u Salzmana a Pestalozziho. V Kuníně založila školy a v roce 1792 také vzdělávací ústav, do kterého bezplatně přijímala dívky a chlapce z podřízených komunit. Z hlediska učebních osnov předběhla svou dobu, protože kromě čtení, psaní a katechismu věnovala velký prostor také přírodním vědám – prakticky se orientovala na ovocnářství a chov zvířat. Založila ovocnou a zeleninovou zahradu, která sloužila jako ukázková zahrada pro žáky. Zde se děti naučily roubovat ovocné stromy. Učení o přírodě vedlo také ke sporu s církevními školními inspektory, kteří toto učení označili za "nesmysl" a odmítli ho.

Hraběnka Truchsessová si své vychovatele a učitele cíleně vybírala a také jim nabízela dobrý plat. V čele její vzdělávací instituce stál vždy hradní kaplan. Johann Schreiber, rodák z Osoblahy (*nem. Hotzenplotz*), přišel do Kunewaldu v roce 1798. Když se Schreiber stal v říjnu 1802 farářem v Dolní Vrážné - hraběnka jako tehdejší majitelka Jeseníku nad Odrou a Dolní Vrážné měla při obsazování této funkce důležité slovo - přinesl si s sebou do Dolní Vrážné znalosti a zkušenosti z Kunína. Vedle své fary také založil ovocný sad a zeleninovou zahradu a po nedělní bohoslužbě dával farmářům z farnosti návody na roubování ovocných stromů a pěstování zeleniny. Rozdával také sazenice zemědělcům, aby v oblasti rostlo stále více ovocných stromů. Pastora Schreibera najdeme také jako "*odpovídajícího člena k.k. mähr. schles. Gesellschaft des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde (Císařská královská moravskoslezská společnost zemědělská, přírodovědecká a regionální)*" a Gregor Wolny píše ve své *Kirchliche Topographie von Mähren (Církevní topografie Moravy)* o Schreiberovi jako o "*sečtělém po několika stránkách, jako rozumném hospodáři a pomologovi, který blahodárně působí na venkovský lid*".

Anton Mendel, otec Gregora Johanna Mendela, byl dobrým posluchačem kněze a sám na svém statku vysadil ovocný sad. Často chodil do zahrady pastora Schreibera, aby si rozšířil znalosti o pěstování a roubování ovocných stromů. Jeho syn Johann ho doprovázel a pomáhal mu také na jeho vlastní zahradě. V mladém farmářském synovi se tak jistě probudila láska k přírodě a biologickým experimentům.

Tehdejší učitel Thomas Makitta a zejména kněz a učitel náboženství Johann Schreiber rozpoznali brzy Mendelův talent a prosadili u jeho otce středoškolské vzdělání. Matka se rychle nadchla, protože ve vzdělání viděla pro syna velké možnosti – možná i proto, že z její rodiny pocházel "první" učitel Anton Schwirtlich, který v Hynčicích v

letech 1780-1788 vedl první soukromé hodiny. Otec to však měl těžké. Osm let sloužil v armádě, zúčastnil se napoleonských válek, a když se pak vrátil domů a převzal otcovu farmu, s velkou vervou a energií ji rozšířil. Starý dřevěný dům nechal zbourat a nahradil ho větším, pevným domem, do kterého investoval spoustu peněz. Přestože ho tížilo břemeno dřiny, byl nadšeným hospodářem a nejraději by viděl svého syna jako svého nástupce na statku. Nakonec však svolil. Byl to právě pastor Schreiber, kdo později poskytl Johannu Mendelovi první mimoškolní lekce latiny

V Mendelově době byla povinná školní docházka povinná pro děti od 6 do 12 let a na střední školy se pak muselo jezdit do větších měst, což s sebou neslo náklady na stravu a ubytování. Po základní škole v Hynčicích odešel Johann nejprve na rok (1833/34) do Lipníku nad Bečvou – asi 24 km jihozápadně od Hynčic – a navštěvoval tam třetí třídu piaristické školy. V prosinci 1834 byl přijat na gymnázium v Opavě, které absolvoval v létě 1840 s nejlepším prospěchem. Poté odešel do Olmoucu, kde v letech 1840-1843 studoval na filozofické fakultě. Vzhledem k tíživé finanční situaci (viz níže) se necítil být schopen pokračovat ve studiu zde. Na doporučení svého učitele Friedricha Franze byl v roce 1843 přijat do augustiniánského kláštera svatého Tomáše na Starém Brně. Díky tomu klášter převzal náklady na jeho další studia. V Brně se v letech 1845-1848 věnoval studiu teologie na biskupské teologické fakultě, ale v letech 1845/46 studoval také ekonomii, ovocnářství a vinařství na filozofické fakultě.

Přestože byl jeho otec Anton Mendel majitelem velkostatku, nebylo snadné financovat synovo školní vzdělání a studia. Když převzal statek, musel nejen zaplatit kupní cenu 600 zlatých, ale také zorganizovat svatbu svých sourozenců – Johanna, Juliany a Anny – a zajistit jim

věno. Podle svatebních matrik se svatby konaly v letech 1816-1818. V pozemkové knize najdeme poznámku z 13. ledna 1824, že dluhy z koupě zemědělské půdy byly vyrovnány. Po převzetí statku navíc otec nechal starý dřevěný dům zbourat a nahradil ho novým masivním domem. To mu také způsobilo velké náklady, takže

neměl mnoho rezerv na financování synovy školní docházky. Situace se zhoršila, když v zimě roku 1838 utrpěl těžké zranění, když ho při kácení dřeva zasáhl strom. V důsledku toho začal churavět a nebyl již schopen vykonávat těžkou práci na statku, takže si nemohl dovolit ani finanční pomoc na synovo studium v Opavě. Johann se proto živil jako soukromý učitel, ale občas musel studium přerušit. Aby mohl pokračovat ve studiu, vzdala se části dědictví ve prospěch svého bratra i Johanova mladší sestra Theresia. V roce 1841 převedl otec statek na svého zetě Aloise Sturma, který se v srpnu téhož roku oženil s Johannovou starší sestrou Veronikou.

Gregor Johann Mendel nikdy nezapomněl na povzbuzení a podporu, které se mu dostalo v Hynčicích, a na útrapy, které jeho rodina podstoupila kvůli jeho studiu, a po celý život byl úzce spjat s rodinou a rodným městem Hynčice. Často navštěvoval své rodné město a čas od času s sebou přivezl rostliny.

Byl to právě Johann Mendel, kdo 12. října 1852 v kostele v Dolním Vrážném provedl svatební obřad své sestry Theresie s Leopoldem Schindlerem. Jednalo se o dvojí svatbu, na které se zároveň vdávala ženichova sestra Rosina Schindlerová za Antona Jüngera z Horní Vráže. O několik let později, 23. září 1873, oddal Gregor Mendel jako opat svého synovce Aloise Sturma s Rosinou Münsterovou – rovněž v kostele v Dorní Vrážné. Určitě by se oženil i se svými dalšími synovci, ale jejich sňatky se uskutečnily až po jeho smrti.

Když měl Gregor Mendel konečně vlastní finanční prostředky, přivezl do Brna syny své sestry Theresie a umožnil jim studium. Nejstarší z nich, Johann Schindler, vystudoval matematiku a nakonec byl asistentem na brněnské technice. Bohužel ve svých 26 letech zemřel na plicní tuberkulózu. Další dva, Alois Schindler a Ferdinand Schindler, studovali medicínu. Alois se stal venkovským lékařem ve Zlatých Horách a Ferdinand byl nejprve obecním lékařem v Butovicích, později praktickým lékařem v Opavě. Prostřednictvím svých synovců si Gregor Mendel čile vyměňoval informace se svou vlastní, a tak byl vždy informován o životě a dění v Hynčicích.

Měl také velmi rád své rodiče, kteří ho nechali studovat a podstoupili kvůli tomu mnoho těžkostí. Byl plný lásky ke své matce a velmi se o ni staral. V dopise krátce před její smrtí napsal svému švagrovi: *"I kdybych se nenaučil 4. přikázání, vždy bych se v srdci cítil zavázán ulehčit jí břemeno starých dnů, jak jen mohu, protože byla vždy dobrou matkou."*

Kvůli válce v roce 1866 byli v jeho vlasti čas od času ubytováni vojáci, ale jinak byla vlasti ušetřena válečných akcí. V dopise svému švagrovi vyjádřil úlevu a napsal: "Zpočátku jsem se obával o osud Vašeho kraje, ale koncem července jsem se od někoho z Nového Jičina dozvěděl ... že Kravařsko pocítilo válku méně než většina Moravy a Slezska."

Po několika ničivých požárech v Hynčicích – jen v říjnu 1868 padlo za oběť plamenům dvanáct domů – navrhl Gregor Johann Mendel založení hasičského sboru. Věnoval několik tisíc guldenů na nákup prvního hasičského vozu a stavbu hasičské zbrojnice. To vedlo k založení dobrovolného hasičského sboru v Hynčicích v roce 1882. Byl to první hasičský sbor ve farnosti, Dolní Vrážné následovalo v roce 1893 a Horní Vrážné až v roce 1897. Hospodáři v Hynčicích byli na syna své obce velmi hrdí a jmenovali Gregora Mendela čestným občanem i čestným členem hasičského sboru. Při

20. výročí založení hasičského sboru v červenci 1902 - velké oslavě obce s mnoha návštěvníky z blízkého i dalekého okolí - byla na hasičském domě umístěna pamětní deska. Pro Hynčice bylo ctí vyslat na opatův pohřeb do Brna delegaci svých hasičů.

Na památku významného přírodovědce a klasika botaniky "preláta Gregora Joh. Mendela", čestného občana a zakladatele hasičského sboru jeho rodného města. Narozen 22.7.1822 v Hynčicích čp. 58, zemřel 6.1.1884 v Brně. Postaven v roce 1902

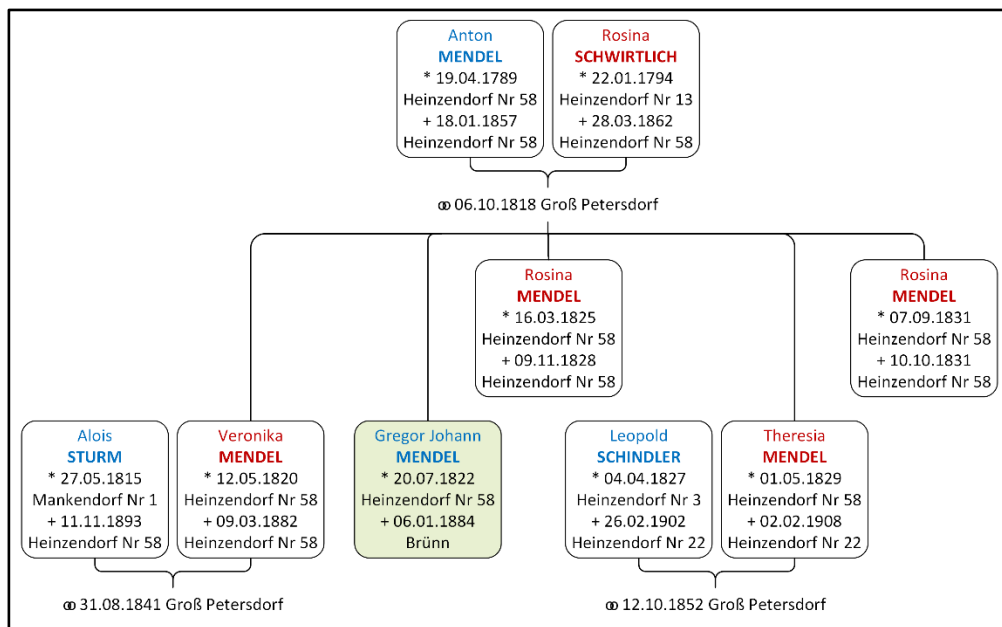

*Odhalení pamětní desky na hasičské stanici v Hynčicích 20. července 1902
Foto: Conrad Gerlich, Odrau. převzato z „Österreichs Illustrierte Zeitung“, 1902, Heft 44;
ANNO/Österreichische Nationalbibliothek*

Rodina Antona a Rosiny Mendelových

Na závěr je připojen stručný seznam životních dat rodiny Mendelů. Anton Mendel se oženil s Rosinou Schwirtlichovou 6. října 1818 ve farním kostele v Dolní Vrážné, oba pocházeli z obce Hynčice. Jednalo se o dvojí sňatek, protože ve stejné době se Johann Mendel, mladší bratr Antona Mendela, oženil se starší sestrou Juditou Rosiny Schwirtlichové. Bratrovo manželství však nemělo dlouhého trvání, protože jeho žena Judith v září 1820 zemřela na následky těhotenství. Následně byl ještě dvakrát ženatý.

Prvním dítětem Antona a Rosiny Mendelových byla 12. května 1820 dcera Veronika. O dva roky později se jim 20. července 1822 narodil syn Johann. Třetím dítětem byla opět dcera Rosina. Světlo světa spatřila 16. března 1825. Bohužel ještě jako malé dítě v listopadu 1828 zemřela na spálu. Půl roku po smrti této dívky se 1. května 1829 narodila Theresia. Nakonec se 7. září 1831 narodila další dívka, která se rovněž jmenovala Rosina. Rosina bohužel zemřela po pouhých pěti týdnech.

Při absenci antibiotik a očkování umíraly děti, zejména kojenci, na černý kašel, spalničky a další dětské nemoci. Dětská úmrtnost byla proto ještě na počátku 19. století velmi vysoká. To se nevyhnulo ani rodině Mendelů.

Translated with www.DeepL.com/Translator (free version)

Bibliografie

- Rudolf Melcher: Gregor Johann Mendel und sein Werk, *Das Kuhländchen* 1922, S. 57-64
- Ferdinand Schindler: Gregor Johann Mendels Beziehungen zur Heimat, *Das Kuhländchen* 1922, S. 64-65
- Hugo Iltis: *Gregor Johann Mendel : Leben, Werk und Wirkung*, Springer Verlag, 1924
- Ferdinand Schwirtlich: Gregor Johann Mendel, seine Heimat und sein Werk, *Sudetendeutsche Familienforschung* 1934, Bd 3, S. 81-85
- Jaroslav Kříženecký: *Gregor Johann Mendel 1822–1884: Texte und Quellen zu seinem Wirken und Leben*. Barth, Leipzig 1965
- Walther Mann: *Erinnerungen an Johann Gregor Mendel*, Darmstadt 1992, Selbstverlag
- Franz Weiling: Johann Gregor Mendel. Der Mensch und Forscher. I. Teil; *Medizinische Genetik* 1/1993, S 36-51.
- Silvia Eckert-Wagner: *Mendel und seine Erben*. Norderstedt: Books on Demand GmbH; 2004
- Joseph Bergmann: Die Reichsgrafen von und zu Hohenembs in Vorarlberg. *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Classe*. Elfter Band. Wien 1861, S. 1-123
- Gregor Wolny: Kirchliche *Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*; I. Abtheilung. Olmützer Erzdiöcese. III. Band; Brünn 1859
- Kirchenbücher von Groß Petersdorf, Digitales Archiv Opava
- Die Enthüllung der Gedenktafel für Prälat Gregor Mendel in Heinzendorf; *Österreichs Illustrierte Zeitung* 1902, Heft 44, Seite 772f; ANNO/Österreichische Nationalbibliothek
- Walter Teltschik: Gregor Mendel, Kindheit und Jugend; *Alte Heimat – Kuhländchen, Mitteilungsblatt* 1982, Heft 7/8, Seite 272-274
- Alois Schindler: Anton Schwirtlich, der erste Lehrer von Heinzendorf; *Das Kuhländchen* 1922, S. 137-139

Obrázky

- Obálkový portrét Mendel: Wikipedia
- Sekce mapy: © OpenStreetMap- Příspěvatelé, použitelné pod licencí Open-Database-Licence, viz www.openstreetmap.org/copyright
- Kostel v Dolním Vrážném včetně pamětní desky, rodný dům v Hynčicích, pamětní deska v Hynčicích: Bernhard Josko, pořízená v roce 2019
- Slavnost v Hynčicích 1902: Foto Conrad Gerlich, Odrau. Převzato z „Österreichs Illustriert Slavnost 1902 v Hynčicích e Zeitung“, 1902, Heft 44; ANNO/Österreichische Nationalbibliothek
- Rodinný list Mendel na základě údajů z církevních záznamů obce Dolní Vrážné: B. Josko

